

ГОЛИШІВСЬКІ СТАРОЖИЛИ

Чудовий і багатограний наш народ – українці. Вони ширі і гостинні, але є в них ще одна характерна риса – обурливість, чи то навіть деяка скритність. Та це надто їм не дивує мене. Україна настільки настраждалася, що немов би народилася в суцільному горнілі випробувань. Але дайте-но їй теплого сонечка надій на прекрасне майбуття і ви побачите, як вона розцвіте, розкривши прекрасний бутон своєї вродженої краси. Хіба ж є ще де у світі такі працюючі, терпимі люди. Можливо, саме у великих випробуваннях і гартується справжній дорожчиною людської душі, а наполеглива праця є секретом довголіття?
Давайте відвідаємо разом моїх односельців, а потім і поміркуємо над цією темою.

ВИШНИК РУШНИК

Майже поруч із старовинною спорудою Православного храму, ніби шукаючи собі якомусь прихистку, притулилася край дороги невеличка хатинка. Тут живе Наталія Іванівна Білогірива, 1909 року народження. На порозі мене зустрічає великий, рудий і пухнастий кіт, норовлячи з такою нагодою проникнути до теплого помешкання. Отже, ми обоє заходимо до хати майже на однакових правах, оскільки мене тут теж ніхто, по-правді кажучи, не чекає. Наталія Іванівна кидас на мене прискіпливий старчий погляд і, вивчаючи мою особу, запитусь: «А ти хто?». По хвилі з'ясувавши, що я маю намір написати про неї до газети, відмахується від мене мов би від якої примари:

«Я вже помирати збираюся. Вечорами стільки страху натерплюся. Тільки-но зтемніє – стукіт у вікно, або у двері. Хто вони? Що вони? Хто його знає? Застануть чоловіка, а ті збираються, було, на посаденці в нашій хатині, виводять всіх по одному на двір, кладуть на землю і б'ють. Все з хати вилетіло, одна втіха, що життя нічого не забрало. І хоч важкі часи були, ніби саме життя парализувало, а душа українська, як те джерельце, дивись, виб'ється собі десь то в пісню, то в рукоділля. Оживе яскравими барвами на домотканому рушнику і цвіте наперекір всьому лихоліттю. – Любила мама вишивку всяку. Ото такса, була, корова, приїде долу і так вправо-голочком візерієм меркєжить на полотні. Одного разу, коли вона так вишивала, – згадує дочка Ніна Іванівна, – наша корова, маючи

нуле, на сходженні доріжки, що лягали між теренами страждальця, йому важко. Але, мимоволі, одніча соратниця-пана'ять ніби вмикає екран зі стрічкою, яку неможливо не переглянути знову і знову. І ми опиняємося у вирі подій співкової молодості, переплетеної буремними воєнними роками. – Як я вже казав, нас в сім'ї було багато. Батько мав 1,5 га землі і мусив ще купувати землю, аби прогосподаритися. Працювали тяжко і всі були привчені до всякої роботи. Так і я і в господарстві домашньому задіяний був, і на роботу ходив. Будували ми сошоюню доріжку, бручківку, кладали, а платили нам тоді на день всього якусь таволу. А передусім я спочатку ходив до початкової школи Голишівської – 4-річки, а потім – до Клеванської. В загальному мав 7 класів освіти. Війна застала мене 22-річним юнаком. Навесні акрава брали молодих хлопців до війська, мене ж взяли в 1944 році, в лютому місяці. Завезли нас на Урал. Пітаріра місяці навчали військової справи. Хоча в 1939 році перші совети мобілізували нас – молоді віком 20-21 року брали на навчання в Біла, був там військовий табір. Але бойову зброю ми вивчили перед самісньким фронтом за короткий час.

За підірив моста отримав орден Слави ІІІ ступеня. Був ще відносно цього один цікавий момент. Після виконання даної операції один наш лейтенант молоді Альпах, 70 кілометрів від талі, ми зустрічались у день Перемоги з американцями. Трос діб відзначали разом цей великий день для всіх нас.

я був солістом, співав також і в церковному хорі. Село наше ожило, славилося своєю художньою творчістю. Була в мене дівчина, що й на фронт мене випровад-

Православна церква в Голишіві.

Наталія Іванівна Білогірива (у білій хустці) з ріднею.

іскорку надзвичайної цікавості до мене. Серед сірих одиомітних будів безпемічної старості я видкося їй, як само висловлюється, таким собі 20-річним дітякам, в її голосі бриють нотки неоставльї за молодими роками швітїна. Та чи було в той час коли цвітє? Це були часи тяжкого неспокою, що виснажував людей несподіваними заворухами і всякою воєнщиною. Наблудувалася Наталія Іванівна в своєму житті. Маючи 4 дітей, пережила страшний пожежу, що знищила тоді майже увесь куток. Опися 7 років нікалася по чужих хатах. Чоловіка втратила, коли тому було всього 48 років. Дуже тяжко доводилося працювати. Величезні лани зернових жали серпами. Буряки шкорові копали вручну, лопатами, ноги боліли до нестями. Було таке, що злягла зовсім, вже й не сподівалася, що житиме. – А у війну, як поконьбу було бомбавити, з перелюку дітей в колиці на болоті ховалася. Хіба ж то зховок був – згадує дочка Наталія Іванівна. А то в церкві це ритувалися в такі часи, або в льоху, що поряд

тоді був спрямований на Фінляндію, на так званий, карело-фінський кордон. Я потрапив у саперї. А у них популярною була проказка: «Сапер ошибается 1 раз в жизни...». Коли з фїнами уклали мир, до осені ми ще укрїплювали кордон. А взимку, на початку 1945 року, нас перерікли довокували на Південний фронт. Часто, хоч зауважити, доводилося форсувати широчезні річки в холод і під обстрілом. Ну що ж, сформували з нас штурмову бригаду і з Бйбору кинули на 4-й Український фронт. І зразили в бій, але було без особливих церемонї. «Покупець» формує і надїсалася когосьуди. Ми, як сдохлий фронт і одержуємо таке бойове завдання: з'єднати фронт із югославськими партизанами. Ішли на Румунію, потім на Угорщину, Австрію, а там на – Югославію, в Балкан ішли ми в наступ через Альпи. Щоб з'єднатися із югославськими партизанами потрібно було провратити німецьку перевалу смугу. Перехочували в місті (в перекладі – нова церква) Нойкіргензі, рушили, і пішли лісом уздовж річкою. А мали з собою всього декілька танків, частину кавалерї та частину прикордонників. Потрібно ж було пройти 184 км, ми пройшли 180 і потрапили у вороже оточення. До того ж завадио на шляху стали високї гори. І от всім дїб пробули без їжі, сну, тїльки маючи воду, в оточенні. Вирішили відступати по тїх же стежках. Під час відступу в Альпах, на цьому ж маршрутї, понад річкою пролягла залїзнична колїя, і там був міст – такий жот в нас у Клевані. Його треба було підірвати, щоб переоридити доріжку німцям, та й вийти з оточення. Я одержую наказ – виконати таке завдання. Сам і мїнував, і підірвав.

Потім мене повернули в ла, коли повернувся – одру-

ший хотїв доповісти гене-

Потім мене повернули в ла, коли повернувся – одру-

ла, коли повернувся – одру-

Михайло Захарович Панасюк.

мі, з 1950 року працював в Голишівській школі протягом 7 років діловодом. Потім влаштувався на промкомбінат – столярю. – А старіювати тато не звчєвся нїде, він такий талант до цієї справи одержав, мабуць, від Бога. Шо задумас – сам змайструє і то так до толку – доповнює знову дочка. – Простоплював я там 36 років. У 1987-й вийшов на пенсію, але мене знову запросили на роботу, бо спецїалистів тоді не вистачало. Працювати взагалї доводилося в три зміни, більше часу була на роботу, ніж вдома. Так і прожили ми з дружиною Надїєю Федорівною 58 років спільного життя, а оце недано, якраз в день нашого з нею вінчання – 12 лютого – «казя розвод». Померла вона... А я от – нївалдї ІІ групи живу та ще й горе, що не бачу, катаракта далась взнаки. – Михайло Захаровичу, Ви прожили таке окраве і довге життя, чи й справді вам видається Вам тепер довгим, – запитує я. – Протраїную так, наче 1 день. Багато чою пережити довелоса, та кбї про все розказувати, то дня було б замало. Зараз часто супроводжує безсоння, а коли засну, то все снитися мєс дитинство: менї всього 2 роки, тато тримас мене на дужих руках. І все так, наче б то було вчора... В нашій пам'ятї є власні давню вже відїшлиї в далеке минуле. І хоч нодї все пережитє видається нам всього лише сном, переглянувши ще раз життєву хронїку, сплївають вгору, невід'ємні частки найцікавіших реалїй. Нодї виникає якесь внутрішнє бажання подїлитися таким надбанням з кимось, хто не лише зможе зрозумїти, але й

ГОЛИШІВСЬКІ СТАРОЖИЛИ

спробує пережити з тобою те, у що ти будеш повертатися це і це протягом всього свого життя.

Так подібно, ділитися зі мною своїми спогадами про пережите ще один чоловік, доля якого мала для нього свої плачі і свої дороги.

ПРАКТИЧНЕ ВІСВІЖЕННЯ ГЕОГРАФІЙ

Євмен Костянтинович Тишкевич народився в 1922 році в с. Голішів. Навчався в місцевій початковій школі. Так як і багатьох на той час молодих людей, його застала війна. Було йому біля 20 років. Згодом в Голішеві організувався один з осередків УПА, куди й потрапив Євген Костянтинович, а саме — у відділ підкомарного і був зазначений тут до 1944р.

— В 1943 році при німцях працював бухгалтером в колопратівні — задує сповідни. І от вночі голова сільради Анань Кіндратович Яцук оголошує людям — зібратися біля школи, яка щойно зводилася. Це був березень і перший день посту. Прийшли німці з поліцарями, оточують нас усіх, зганяють до школи, шикують в ряди і починають відбирати. Один — наліво, один — направо. Відібрали 75 чоловік, серед них було й двох дітяк. Заганяють в муроване приміщення, щось

слугували лаянями, мийють нас там і знову в тюрму. Тут вже до кожного з нас приїхав хтось з рідних... — батьки, сестри і т.д. До мене приїхав батько і каже: «Сину, поспристаря втекти».

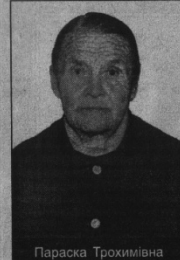
В цій метушні двом хлопцям знову таки пощастило змішатися з людьми і втекти. Ну а нас заганяють знову у тюрму і рахують, з'ясувати при цьому, що двох не вистачає. Вигнали нас знову на подвір'я, шикують. Не високого зросту німець підсочить з кийком до корогос, хоче вдариць, але не б'є, а тільки лементує: «Де відкати?!». Аж піна з роту летить. То погнит нас по подвір'ю і сам бігає, а ніхто ж йому нічого не каже. Хто втік, з'ясувати нікому було, бо списків німці ніяких не склали. Приїхав ще один німак, доповів щось на німецькій, заганяють нас знову в камеру, до розборок. А я думаю собі, як же мені втекти, на дворі білий день, 12 година? Про всяк випадок попереджу товариша: якщо мене не буде, користуйся моїми речами, одягом і харчами. Сам став за камерою і стіною. Знов іде перерахунок в обоч камерх. Я придівляюсь по боках: паркан високий — не перелітати. Здаюся на волю Богу і їду тюрменним приміщенням, коридор довгий і темний і тут бачу — наліво відчинені двері. Проскакую туди і з'ясовую, що це вихід на дах. Вибрався на гору і думаю: «Ще як був униз, міг випрадатися, що дось затримався, а тут все — знайду» — розстріляють. Вилася

мію. А потім арештували вже совести і хоч ми, роззбройши конвою, втекли, але нас таки затримали і судили у Великому Устюжі. Це був грудень 1944 року. Судили групу з 18 чоловік, з них троє нас — я, Сила Міша і Террін Сергій. Вирок нам вивинесли — розстріл.

От і сиділи в тюрмі, яку обшукували з церквою, подібно чекаючи розстрілу...

Але в березні 1945 року смертний вирок замінюють на 20-річну каторгу. Звідти етапом — у Володу, далі на Боркуну, в Запорож'я. На каторзі пробував я 12 років.

Тут, влітку 1953 року, після смерті Сталіна Берію називають ворогом народу. Табори застрайкували і не виїхали на роботу мавою. Це продовжувалося 2 тижні. Понаїхало до нас москоське начальство, в тому числі генпрокурор Руденко та зам. міністра внутрішніх справ. Нас виводять з в'язниць і поставили докола нас конвою — 5 автоматників і кулемет. Тоді тільки зайшло начальство і вся табірня свита. Почали нас переконувати, щоб вийшли на роботу, обіцяючи зняти з нас третю частину строку. Мені лишилось 2 строки. На роботу ми вийшли, але дось через місяць знову повторюється знайома картина, шикують і відбирають 1 — наліво, 1 — направо. Окремо відібрали зачинщиків страйку, завантажили на машини і відвезли в Столишин. Там — по вагонх і Владимир, в Скатиринівському фортеці. Зачитують кому який тарпий виїхавати, кому

Параска Трохимівна Яцук

тримають її руки, потерте від частого користування Бавнігеле, і вона показує мені що княгу так, ніби то є найбільшій скарб у її домі.

Мені хочеться це послухати оповідь про те її життя, в котрому вона молода і гарна...

— О! Молодість у всі часи — веселіша та пісня — поспристаряє моя співзвучниця.

храму, і Параска Трохимівна поспришав туди з небажаними натахненням і благовінням.

— Сьогодні до сповіді ходила, а перед тим, почитала свате Євангеліє, а як же не почитати? — яось вродить символе вона. Мова само по собі зав'язується на відповідну тему, ми говоримо про любов Богу, і я помічаю, як обличчя її мовби просвітлюється, а в очах з'являються слези трепету і незагаженної радості. Я спостерігаю, як бережно

його. Сиджу на річці та вимночу його, сонечко свою справу робить і поплотно все біліше, і біліше стає. Треба ж на ньому потім гарну серветку вишити, я дуже любила вишивати.

Ну а народилася я за Польщі в 1925 році, тут-же, в Голішеві. Семверо нас було в батьків, але двос перших полюбоз Богу, і я помічаю, як обличчя її мовби просвітлюється, а в очах з'являються слези трепету і незагаженної радості. Я спостерігаю, як бережно

сто доводилося за хлібом вночі пішки ходити в Рівне. Треба ж було вистояти в довжелезних «колосіяк» та що й не в одній яби більше хліба додому принести. Я той хліб ще й і партизанам в діл носила, таке в мене дурчення було.

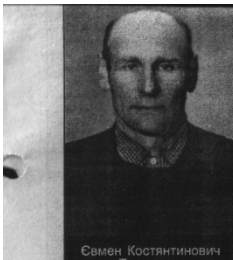
Про що особисто хочеться ще сказати, то це про те, що у війну ніби жось диво тут у Голішеві відбувалося. Бомбить, бувало, вогор аж гугл стоїть, а в нас від бомби в селі ні одна хата не згоріла. Падають бомби, яка від того здороვნоза утворється, а мама ходить шукає його і гукає по болю. В розпачавже думала: «Все, пропало дитя». Аж чує, озмивається хлопчина з бочи, таке баче собі «еубежчик» знайшов.

Тепер часто буває спати по ночах не могу, то як починає те згадувати, то ще ж більше чого пригадується.

— Яка у вас улюблена пора року? — запитує я просто так, аби розв'язати деяку її розбуженість.

— Я дуже люблю весну. Люблю, коли все доволка озмиває, завітвають садочки, а на полі з'являються перші сходи. По двору вкочка собі похорождає, видить жовтеньких, веселих курчаток. Це ж знову починається з початку саме життя.

— А хочете я вам ще пісню заспіваю, ту, що колись на

Євмен Костянтинович Тишкевич

на зразок комори, на дверях ставлять варту і кажуть: «Гідем по селу, якщо немає збори, то відпустимо». Походили, дорібі не знайшли. Але замовляють нас підвої комплексують на 5 чоловік на підвою, біля конюші приставляють охорону. Ідемо і розмірковуємо між собою:

— Якщо привезуть в ліс, значить — розстріл, готуємося до втечі.

Але ні, повертають на Рівне. Прийржаємо в Клевань-2, біля правору на Рівне нас порформують по 35 чоловік на машину, а підводи відсилають. Нас охороняють по дорозі: 1 німак в кабіні, двос в кузові. Знову замислюємо втечу. Плануємо, під Бронниками німцям убити і все. Але! Якщо навіть врятуємося — сплять село...

І от ми в Рівне, в тюрмі. Позачиняли нас в камері по 30 чоловік. Правда, по дорозі одному односельцю таки вдалося втекти — Олейко Йосипу. Ну а нас на другий день вранці о 8 годіні випускають з камер, шикують і ведуть на залізничний вокзал. Там були вагони, що

опускаю на висоту власного зросту і падаю знову в тюрменний двір. Але що ж робити далі? Думки снують в голові вські.

Доповідає вона, зовсім близьенько, а в камеру так не хочеться. Тут помічаю поруч якусь яму накрили дошками, а біля неї порожню бочку. На мов щастя, на вищій якраз нема ніглицьки і я використую такий момент. Швидко підкочую бочку, обперши в стінку і по ній вийшов наверх. А там це колючий дріт в шість рядів. Перобронюєш, поперес добряче, але падаю за огорожу. Тут же бачу неподалік люди копають землю і німець біля них приставлений. Та чи він мене не побачив, а чи може не хотів побачити, не відаю й дотепер. Я тікаю.

Обираю дорогу, що на Басів Кут і їду в цьому напрямку, намагаючись обминути саме місто. Рухаюся у млинською напрямку через поле, а рани кровотоачать, болять. Трапилася мені в полі хата, з неї вийшла жінка, але на мій знак рукою яби та зупинилася, не реагує. Ну що ж, захожду все ж таки до хати і прошу води, і поки я ммою руки, жінка зриває фіранки в вікна і перелязує мене. Подякувавши, їду через поля (зараз там вулиця Макарова). Бачу поїхав батько кіньми. Але мене підбрала інша підвода поблизу Карпилівки. Це були дві жінки — Стафієва Галка і Настя Доманська. Побачивши мене, вони дуже здивувалися і вигукнули: «А ти де ж це взявся?!». Так я повернувся додому.

Ну а ти, що лишилася у в'язниці, мордували з місяць і таки відпустили. Далі пішов у повстанську ар-

мію. А потім арештували вже совести і хоч ми, роззбройши конвою, втекли, але нас таки затримали і судили у Великому Устюжі. Це був грудень 1944 року. Судили групу з 18 чоловік, з них троє нас — я, Сила Міша і Террін Сергій. Вирок нам вивинесли — розстріл.

От і сиділи в тюрмі, яку обшукували з церквою, подібно чекаючи розстрілу...

Але в березні 1945 року смертний вирок замінюють на 20-річну каторгу. Звідти етапом — у Володу, далі на Боркуну, в Запорож'я. На каторзі пробував я 12 років.

Тут, влітку 1953 року, після смерті Сталіна Берію називають ворогом народу. Табори застрайкували і не виїхали на роботу мавою. Це продовжувалося 2 тижні. Понаїхало до нас москоське начальство, в тому числі генпрокурор Руденко та зам. міністра внутрішніх справ. Нас виводять з в'язниць і поставили докола нас конвою — 5 автоматників і кулемет. Тоді тільки зайшло начальство і вся табірня свита. Почали нас переконувати, щоб вийшли на роботу, обіцяючи зняти з нас третю частину строку. Мені лишилось 2 строки. На роботу ми вийшли, але дось через місяць знову повторюється знайома картина, шикують і відбирають 1 — наліво, 1 — направо. Окремо відібрали зачинщиків страйку, завантажили на машини і відвезли в Столишин. Там — по вагонх і Владимир, в Скатиринівському фортеці. Зачитують кому який тарпий виїхавати, кому

пора, нестатки, неспокій, а молю гуртується на вечорніцях. Зберемося, бува, хлопці, дієчата і ходимо по селу попарно та співаємо українських пісень. А до нас же молю присидьнується із сусідніх сіл. Але перед тим, як на вечорніці піти, то мені треба зпрести — мама наказала. І так вже старюся, приду ті мимхи хулюнько, бо ж до турту, на гулянку страшно хочеться. Та й не лише у такою справою займалася, чи не в кожній хаті тоді грабїнь стовп. Полотно ж самим треба було тяти. Ото наче мати поплотна, а моя задача — вибілювати

кно, але ж чи подляться? То мама приїде з водою напоїти з крейдю та і яку тільки малечу. А це ходили ми з мамою віддох до людей, читаву плести. Я перебіраю, а мама плете. В кінці робочого дня, було, багатий мені, малій і сала кусочек влихне в кишеню.

Ну й, звичайно, молодість наша тодішня через війну проходила. Війна — то страх і хатя Батька на фронт забрали, а мама сама з нами ледве справляється. Правда, повернувся наш тато з війни, випіла слава Богу.

У весну пору мені виповнилося всього 16 років. Чим

міхавачись пропонує вона.

І в хаті, де все якимось загадковим спокоєм і затишком, тихенько льється пісня про Україну, про її гріну поневолену долю. А слова в пісні — то вистраждана серце українського народу, що бореться за волю. Бореться з надією, що більше не буде коватися в лещі, а Київ стане серцем нової, вільної держави.

... ходили по лісі — Більше не будем, П'демо на Київ — напевно здобудем.

Лариса РОКУНЬ.

Круговид на Голішів зі сморжівських пагорбів.